Restaureren: aandacht voor detail

Schoonhoven is een echte monumentenstad en kan dat blijven dankzij de voortdurende inspanningen van huiseigenaren, bewoners en restauratiebedrijven. Elke restauratie vergt veel vakmanschap en aandacht voor detail. Jan den Hoed en Marc ten Bosch vertellen erover.

Jan den Hoed (*1948) heeft in 1970 met zijn broer en neef het gelijknamige familie-bouwbedrijf in Bergambacht overgenomen. Ook toen al werd er veel restauratiewerk gedaan. 'We namen ook wel nieuwbouw aan, maar dat vraagt eigenlijk andere vaardigheden van de medewerkers. Onze mensen waren daarvoor té nauwkeurig. Mensen die in de nieuwbouw willen werken, werken anders, sneller. Dat is niet slechter of beter, elke opdracht vraagt een specifieke aanpak. Bij restauratiewerk is een metselaar soms wel een hele dag bezig om slechts 50 stenen 'in te boeten' om metselwerk te herstellen in een 17e-eeuwse muur en je ziet daarna niet dat het gerestaureerd is!' Ondertussen heeft Jan zich uit het bedrijf teruggetrokken en heeft zijn zoon Gerard, als derde generatie, de leiding.

WATERTOREN

Nadat Jan in 2013 met pensioen is gegaan, heeft hij zich – als hobby – het houtdraaien eigengemaakt. Dat kwam goed van pas bij een opdracht die het bedrijf dit jaar kreeg van Hendrick de Keyser Monumenten om delen van de watertoren in Schoonhoven te restaureren. De watertoren stond op dat moment al in de steigers voor een schilderbeurt, toen bleek dat het houtwerk op een aantal plekken rot was.

Hier was een échte restauratie nodig: het terugbrengen in de oude staat, met de oude materialen en daar kwam Jan in beeld.

Jan plaatst er wel een kanttekening bij. ‘Soms worden andere materialen gebruikt omdat het niet in het zicht is en de originele materialen niet meer beschikbaar zijn, of het gebruik ervan té kostbaar zou worden. In het bestek dat de restauratiearchitect aanlevert, staat dat dan beschreven. Het bestek is soms héél specifiek. Ik herinner mij bijvoorbeeld de restauratie van een boerderij waar de daksparren van verse stammetjes gemaakt moesten worden. De timmerman was met een haalmes dagenlang bezig de boomstammen te ‘schillen’.’

Restaureren is niet voor elke vakman weggelegd. Het vereist iets speciaals van de medewerkers, ze moeten het écht leuk en boeiend vinden om uren bezig te zijn met het herstellen van bijvoorbeeld een raam waarvan een paar roeden rot zijn. Van hetzelfde hout, met het juiste profielschaafje, met een schuine verbinding waardoor het niet gaat inwateren.

Het zou vast goedkoper zijn om een heel nieuw, in de fabriek gemaakt raam te plaatsen, maar dat zou het karakter van het huis aantasten. ‘Niet iedereen in de bouw heeft die houding’, weet Jan den Hoed. ‘Ik was voortdurend op zoek naar nieuwe medewerkers die deze aandacht voor het detail hebben. Als ik naar het Schoonhovens College ging om jongens of meisjes voor een stage te werven, dan kon de leraar vaak al snel aangeven wie ‘het’ in zich had.’

De verrotte houten sier-elementen van het chaletwerk zijn vakkundig nagemaakt door middel van het ambachtelijk houtdraaiwerk van Jan den Hoed

Wie had ‘het’ bijvoorbeeld in zich?

Een van de mensen die het al vroeg ‘in zich had’ was Marc ten Bosch (*1994). Hij werd in 2024 uitgeroepen tot Monumententalent. Hij werkt sinds 2018 als smid bij Van der Vegt in Bleskensgraaf en oefent hier het ambacht uit in een bedrijf dat al meer dan 115 jaar bestaat. Ten Bosch heeft het smidswerk in de praktijk geleerd, eerst bij een smederij in Twente en nu bij Van der Vegt.

BEHOUD GAAT VÓÓR VERVANGING

‘Wij zijn op dit moment bezig met de restauratie van de ijzeren hekken van een aantal Amsterdamse bruggen’, vertelt Marc. ‘Een deel van het ijzer is weggeroest, dat moet door lassen en slijpen worden teruggebracht naar de oude staat. Soms is de schade te groot en moet er een nieuw deel gemaakt worden aan bijvoorbeeld een ornament. Dat doen we zo dat je in het eindresultaat het verschil niet ziet met de delen die nog goed genoeg waren om te behouden. Voor mij zijn dit soort grote projecten inspirerende uitdagingen. Ik moet er goed over nadenken welke aanpak we kiezen. Ik ben smid en heb andere vakkennis dan bijvoorbeeld iemand die als constructiebankwerker is opgeleid. Ik ben ook niet snel tevreden. Het is voor mij een uitdaging om het werk zo te (laten) doen, dat je uiteindelijk niet ziet dat het gerestaureerd is, maar dat je wel kan zien dat het een oud object is. De belangstelling voor de geschiedenis en het oude materiaal is en blijft een belangrijke inspiratie voor mij.’ Een van de afwegingen die Marc moet maken is of hij moderne technieken of materialen kan inzetten. ‘Ik gebruik een

De jonge smid Marc ten Bosch aan het werk

pneumatische hamer bijvoorbeeld, een moderne techniek maar met het hetzelfde (of zelfs beter) resultaat dan het te smeden stuk met de voorhamer te bewerken. Je ziet de andere techniek dus uiteindelijk niet aan het eindproduct. Als ik ga smeden, dan gebruik ik kolen, net als vroeger, maar ik zou van deze fossiele energie af willen door over te stappen naar inductie, want daarmee verandert het eindresultaat natuurlijk niet. Dat is anders als we roestvast staal gebruiken, bijvoorbeeld voor een fundering. We gebruiken dan materiaal dat er in de tijd dat het object gemaakt werd niet was, maar de toepassing is uit het zicht en veel duurzamer dan als we een klassiek ijzeren onderstel zouden gebruiken.'

Marc ten Bosch bezig met de restauratie van een van de hekken van een Amsterdamse brug

Een grote naam in restaureren

Bert en Wim Woudenberg, nazaten van de oprichter, werken nog steeds bij het restauratiebedrijf. Ondanks grote veranderingen heeft Woudenberg nog steeds het karakter van een familiebedrijf.

In 1799 werd in Ameide aannemingsbedrijf Woudenberg opgericht. Het hoofdkantoor zit nog steeds in Ameide en mag sinds 1981 het predicaat 'koninklijke' voeren. Het is een van de grotere restauratie-aannemers in Nederland en bekend van grote projecten zoals de renovatie van het Binnenhof en Paleis het Loo. Ook in Schoonhoven heeft dit bedrijf z'n sporen verdiend, zoals met de restauratie van de Vergulde en de Witte Swaen in de Lopikerstraat, van de kerktoren van de Grote Kerk alsmede van kerkgebouw zelf in 1980-1982, van de raadzaal van het stadhuis en van het pand Voorhaven 6.

Peter van der Zwaal

Voorhaven 6